

**INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA**
Institut od nacionalnog značaja
za Republiku Srbiju

OKRUGLI STO

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

7. novembar 2025.

10-17 sati

8

Institut društvenih nauka, Centar za pravna istraživanja, Beograd
Advokatska komora Vojvodine, Novi Sad

Edicija
KNJIGE SAŽETAKA

Urednik

Dr Hajrija Mujović

Programski odbor

Dr Hajrija Mujović

Dr Marta Sjeničić

Dr Ranko Sovilj

Dr Sanja Zlatanović

Organizacioni odbor

Dr Marko Milenković

Dr Sofija Nikolić Popadić

Anđelija Stevanović

Aleksandra Bjeljac

Ivana Stjelja

Nataša Jevtić

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

8

OKRUGLI STO

7. novembar 2025, Beograd

KNJIGA SAŽETAKA

Advokatska komora Vojvodine
Glasnik AKV
Novi Sad

Institut društvenih nauka
Centar za pravna istraživanja
Beograd

SADRŽAJ PREMA TEMAMA

I. PRAVNE SANKCIJE – TEORIJA I PRAKSA	6
II. AKTUELNA PITANJA ODGOVORNOSTI – RAZNO	28

I. PRAVNE SANKCIJE – TEORIJA I PRAKSA

Dragana Marčetić Marta Sjeničić	Naknada nematerijalne štete kao građanskopravna sankcija / 7
Hajrija Mujović	Neka razmišljanja o sankcijama za greške i propuste u pružanju zdravstvene zaštite / 9
Jelena Stanisavljević	Kaznena politika kod krivičnog dela nesavesno pružanje lekarske pomoći / 11
Ivana Stjelja	Objektivna odgovornost u zaštiti životne sredine – slučaj „ekološke tužbe” iz ZOO / 13
Svetislav Janković	Odgovornost prodavca za evikciju u slučajevima dokumentarne isporuke / 16
Petra Stanojević	Odgovornost majke za štetu prouzrokovanu začetom a nerođenom detetu / 20
Ivana Višnjić	Preispitivanje koncepta ugovorne kazne u srpskom ugovornom pravu / 22
Ranko Sovilj	Društvena odgovornost kompanija u očuvanju javnog zdravlja / 24

Dragana Marčetić*
Marta Sjenčić**

NAKNADA NEMATERIJALNE ŠTETE KAO GRAĐANSKOPRAVNA SANKCIJA

Čl. 200, st. 1. Zakona o obligacionim odnosima propisuje da za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu.

Ovom odredbom ustanovljena je sankcija za nematerijalnu štetu koja je nekome pričinjena, bez obzira na osnov odgovornosti. Ova se naknada uvek dosuđuje u novcu, sa kamatom od dana presuđenja pa do isplate.

S druge strane, st. 2. istog člana je propisano da prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud

---

* Sudija Apelacionog suda u Beogradu, dada.marcetic@gmail.com

** Doktor medicinskog prava, naučna savetnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, marta.sjenicic@gmail.com

će voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom. Tom se odredbom zapravo reguliše način na koji treba procenjivati visinu naknade ili, drugim rečima, ozbiljnost izrečene sankcije.

Kako sudovi naknadu nematerijalne štete utvrđuju po slobodnoj oceni (čl. 232. Zakona o parničnom postupku), u praksi drugi stav odredbe o naknadi nematerijalne štete često služi da bi se naknada nematerijalne štete smanjila ili čak i odbio zahtev za naknadu. Ovakvo postupanje je problematično, jer često dosuđena naknada ne predstavlja pravičnu satisfakciju za oštećenog, što takođe nije spojivo sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Ključne reči: naknada nematerijalne štete, slobodna ocena, visina naknade, pravična satisfakcija

Hajrija Mujović*

NEKA RAZMIŠLJANJA O SANKCIJAMA ZA GREŠKE I PROPUSTE U PRUŽANJU ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

Pravna teorija i praksa obiluju analizama i raspravama kada je u pitanju tzv. medicinska odgovornost u najširem smislu reči. Klasifikacije se vrše u zavisnosti od vrste grešaka, kategorije počinioca, vidova pravnih odgovornosti, ali i oblika staleških sankcija kao izraz kršenja profesionalne discipline i etičkih načela. Tematici odgovornosti u oblasti obavljanja medicinskih delatnosti posvećena su i dokumenta iz vremena usvajanja evropske Konvencije o ljudskim pravima i biomedicini, kao što je Nacrt direktive Saveta Evrope o odgovornosti za usluge (1997). Ove aktivnosti pratila su i uporedna istraživanja u većem broju evropskih država. U odnosu na vremensku distancu može se reći da se i danas otvaraju različita pitanja kao što su debata o kriminalizaciji postupanja u zdravstvu, osobenost sankcija kod disciplinske odgovornosti, status odluka sudova časti u sistemu disciplinskog procesuiranja (npr. rešenje Ustavnog suda IUz-289/2015) i sl. Problemi

---

* Doktor medicinskog prava, naučna savetnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, hmujuvic@idn.org.rs

u praksi razlog su da se preispituju stara i traže nova rešenja. Traženje odgovora na nastale probleme podrazumeva celovit i osoben pristup počev od analize konteksta zdravstvene zaštite, zatim razmatranja šta može biti sporno i šta označava odstupanje od standarda, kako se sankcioniše i kako se izvodi odgovornost, pa do utvrđivanja toga šta znači paralelno procesuiranje i koja je efektivnost sankcija. Da li podrška shvatanju da „nesavršeni ljudi praktikuju nesavršenu veštinu“ treba da dovede do toga da težište bude na prevenciji a ne na kažnjavanju? Osim toga, dešava se da nejednakost u izricanju kazni slabi poziciju regulatora. Sporne situacije nastaju, takođe, usled nedovoljnog poznavanja uslova i značenja sprovođenja sankcija na kojima treba dalje raditi u smislu njihovih adekvatnih i pravno valjanih ishoda.

ključne reči: medicina, greške, propusti, odgovornost, sankcije

Jelena Stanisljević*

KAZNENA POLITIKA KOD KRIVIČNOG DELA NESAVESNO PRUŽANJE LEKARSKE POMOĆI

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, u periodu od 2014. do 2024. godine, za krivično delo nesavesno pružanje lekarske pomoći u Srbiji je prijavljeno ukupno osam stotina devedeset i dva lekara odnosno drugih zdravstvenih radnika. Od tog broja, optuženo je njih stotinu četrdeset i jedno lice (podatak za 2024. godinu nije dostupan), dok je samo četrdeset i pet lica oglašeno krivim. Od ovog već značajno manjeg broja osuđenih lica za krivično delo nesavesno pružanje lekarske pomoći u odnosu na broj prijavljenih lica za ovo delo, samo jedanaestoro njih osuđeno je na kaznu zatvora, osmoro je osuđeno na kaznu kućnog zatvora, uslovna osuda izrečena je dvadeset jedan put, a petoro okrivljenih osuđeno je na novčanu kaznu.

Za potrebe ovog rada autor sprovodi istraživanje u vidu pribavljanja i analiziranja sudske prakse za krivično delo nesavesno pružanje lekarske pomoći za period od 2014. do 2024. godine, pri čemu dolazi u posed devetnaest pravnosnažnih presuda za predmetno krivično delo. Od navedenog

---

* Doktorand Pravnog fakulteta u Kragujevcu, stanisljevicjelena06@gmail.com

broja analiziranih odluka, u deset slučajeva sud je delo kvalifikovao kao nehatno, za koji oblik je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine (za razliku od osnovnog oblika gde je zaprećena kazna zatvora od tri meseca do tri godine). Ovakva vrsta i visina zaprećene kazne mogu dovesti do bržeg nastupanja zastarelosti krivičnog gonjenja, što je i bio slučaj u pet analiziranih odluka, te je postupak okončan odbijajućom presudom.

Uzevši u obzir predviđeni raspon kazne kod krivičnog dela nesavesno pružanje lekarske pomoći, kao i politiku (ne)kažnjavanja za predmetno krivično delo, jedna od najznačajnijih pitanja koja se postavljaju jeste da li su propisane kazne adekvatne, kao i da li se primenom ovakvih sankcija može očekivati ostvarenje generalne i specijalne prevencije kao osnovne svrhe kažnjavanja u krivičnom postupku?

Ključne reči: nesavesno pružanje lekarske pomoći, kaznena politika, odmeravanje kazne, krivične sankcije, statistički podaci

Ivana Stjelja*

OBJEKTIVNA ODGOVORNOST U ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE – SLUČAJ „EKOLOŠKE TUŽBE” IZ ZOO

U Srbiji nije uobičajeno da javnost koristi građanskopravne instrumente zaštite životne sredine, iako tu mogućnost ima još od 1978. godine od donošenja Zakona o obligacionim odnosima (čl. 156). S obzirom na to da se radi o *actio popularis*, delotvorno korišćenje ekološke tužbe pretpostavlja postojanje javnosti i udruženja osposobljenih da razumeju kompleksna pitanja zaštite životne sredine i odgovarajuće mehanizme pravne zaštite.

Iako je *actio popularis* predviđena Zakonom o obligacionim odnosima, njena praktična primena pred sudovima u Srbiji ostala je veoma ograničena. Zbog toga deo stručne javnosti izražava kritički stav prema ovom institutu, pa čak predlaže njegovo uklanjanje iz građanskopravnog sistema. Kao glavni razlozi navode se da je institut zastareo i nedovoljno razrađen, da nije usklađen sa važećim procesnim i materijalnim propisima, kao i da građani nemaju razvijenu svest o značaju zaštite javnog interesa niti motivaciju da se kroz vođenje sudskih postupaka aktivno angažuju u

---

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica, Institut društvenih nauka, Centar za pravna istraživanja, istjelja@idn.org.rs

tom pravcu. Takođe, ukazuje se na to da se slični ciljevi mogu ostvariti u okviru zaštite u upravnom postupku i sporu. Nasuprot tome, drugi autori ističu da je *actio popularis* i dalje važan instrument zaštite difuznih interesa u savremenom društvu, naglašavajući potrebu da pravni sistem obezbedi mehanizme za zaštitu javnog interesa. U tom smislu, ovaj institut se povezuje sa načelom učešća javnosti i participativnom demokratijom. Ekološka tužba se uređuje kao popularna tužba, jer joj je primarna funkcija preventivna zaštita i odnosi se na situacije u kojima pretila šteta neodređenom broju lica. Ipak, činjenica da ova odredba nije zaživela u praksi može se objasniti nizom činilaca, od nedovoljne informisanosti javnosti o samom institutu, preko nedostatka resursa za vođenje ovakvih postupaka, do toga da domaći procesni i materijalni okvir nije prilagođen za njenu delotvornu primenu.

Najzad, pitanje odgovornosti u kontekstu čl. 156. ZOO postavlja dilemu da li bi osnov odgovornosti za štetu trebalo da bude subjektivna ili objektivna odgovornost. Iako se čl. 156. nalazi u odeljku o opštim načelima prouzrokovanja štete (odeljak 2), st. 3. istog člana jasno predviđa objektivnu odgovornost za štetu nastalu usled delatnosti za koju je pribavljena dozvola nadležnog organa. To sugeriše da bi se objektivni osnov odgovornosti mogao primeniti i na slučajeve opasnosti od štete. S obzirom na to da je zaštita životne sredine osnovna svrha ovog člana, primena objektivne odgovornosti za opasnost od štete bila bi delotvornija od insistiranja na dokazivanju krivice. Postavljanje krivice kao osnovnog kriterijuma znatno bi ograničilo broj situacija u kojima bi se mogla zahtevati preventivna zaštita i uklanjanje izvora opasnosti.

Ovu pravnu dilemu bilo bi poželjno razjasniti kroz određene izmene zakona, kako bi se jasno istaklo da je objektivna odgovornost osnov odgovornosti za opasnost od nastupanja štete u ovim postupcima. Unapređenja materijalnog građanskog prava trebalo bi prvenstveno da se usredsrede na potvrđivanje ovog pristupa, odnosno da se u kontekstu čl. 156. eksplicitno naglasi da je objektivna odgovornost primarni osnov za postupanje u situacijama koje prete štetom po životnu sredinu, umesto da se u praksi insistira na dokazivanju krivice.

Ključne reči: ekološka tužba, objektivna odgovornost, zaštita životne sredine

ODGOVORNOST PRODAVCA ZA EVIKCIJU U SLUČAJEVIMA DOKUMENTARNE ISPORUKE

Pravilo o odgovornosti prodavca za evikciju je nesporno kako u klasičnom građanskom pravu (obuhvatajući i potrošačko pravo), tako i u trgovinskom pravu. Doduše, u trgovinskom pravu je zbog specifičnosti predmeta prodaje koji se sastoji, najčešće, u robi, pravo kupca na zaštitu od evikcije naizgled i često olakšano, ali i otežano u zavisnosti od okolnosti i obima primene pravila o sticanju od nevlasnika. Dodatno usložnjavanje stvari prodaja sa dokumentarnom isporukom u kojoj su najčešće između prodavca i kupca različita druga lica, takođe trgovci, poput skladištara, otpremnika ili prevozioca.

Dokumentarna ispopruka podrazumeva, uopšteno određeno, odnos u kome prodavac predaje stvar, prethodno (nekad čak i pre samog zaključenja ugovora o prodaji), skladištaru ili prevoziocu, a oni mu zauzvrat i kao potvrdu o prijemu stvari predaju hartiju od vrednosti – skladišnicu ili teretnicu

---

* Doktor pravnih nauka, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, jankovic@ius.bg.ac.rs

(odnosno prenosivi tovarni list). Nakon toga, a u okviru svoje obaveze iz ugovora o prodaji da preda stvar kupcu, prodavac predaje, tačnije prenosi prava na ispravi koja predstavlja (simbolizuje) robu kupcu. Konkretno, predaje mu umesto robe u svom fizičkom izrazu, skladišnicu ili teretnicu. Nakon toga, kupac sa takvom ispravom se obraća njenom izdavaocu (skladištaru ili prevozniku) kako bi preuzeo robu i u njenom fizičkom izrazu. Ostavljajući po strani neslaganja u teoriji da li se simboličkom predajom robe prenosi stvarno ili obligaciono pravo, ipak ostaje nedoumica o prodavčevoj odgovornosti za pravne mane prilikom takve isporuke. Konkretno, da li će prodavac da odgovara kupcu za evikciju ako skladištar ili brodar otuđe robu u međuvremenu trećem licu, a treće lice, na osnovu pravila o sticanju od nevlasnika, stekne pravo svojine na robi?

Pre odgovora na ovo pitanje potrebno je podsetiti da se predajom stvari prevoziocu (ili nekom drugom „međulicu“ između prodavca i kupca) prenosi, najčešće i ako drukčije nije ugovoreno, rizik slučajne propasti i oštećenja stvari, odnosno takvom predajom se utiče na faktičko, ali ne i pravno stanje predmeta prodaje. Međutim, postavlja se pitanje da li je prodavac nakon takve predaje stvari (prevoziocu) i nakon prenosa teretnice kupcu, u obavezi da i dalje štiti kupca od evikcije, ili se smatra da je time prodavac ispunio svoju obavezu iz ugovora o prodaji i da je takvom predajom došlo i do prelaska svojine na kupca. Pritom, prodavac je najčešće savestan, jer je kao vlasnik predao stvar prevoziocu, a prevozilac, najčešće tokom prevoza (morskog) proda robu u usputnoj luci, jer mu se tako učini povoljnije imajući u vidu znatno višu cenu robe u toj usputnoj luci. U takvoj

situaciji kupac bi mogao da se obrati prodavcu ili brodaru u zavisnosti od toga da li prodavac odgovara za evikciju ili samo brodar za naknadu štete, u slučaju da je kupac stekao svojinu sticanjem same teretnice. Odgovor na takvu nedoumicu zavisi od toga da li je prodavac prenosom teretnice na kupca preneo svojinu ili samo obligaciono pravo prema brodaru. U prvoj mogućnosti kupac je, stekavši pravo svojine trenutkom sticanja prava na teretnici, izgubio pravo da se više obraća prodavcu, jer je prodavac ispunio svoju ključnu obavezu iz ugovora o prodaji (na prenos svojine), već će morati da trpi dejstvo pravila o sticanju od nevlasnika, sa mogućnošću da se obrati za naknadu štete od brodara. Pri tome, pošto je brodar nesavesno raspolagao teretom tokom prevoza, kupac će moći da dobije odštetu u visini dokazane štete (najčešće u visini vrednosti same stvari), a što je, inače, odstupanje od opšteg pravila da prevoznik odgovara ograničeno što se praktično svodi na ispodgraničnu (ispodvrednosnu) odgovornost za predmet prevoza prema korisniku. Uglavnom, u takvom rasporedu odnosa, kupcu niko (a pre svega, prodavac) ne odgovara za evikciju i moći će da traži samo naknadu štete od prevozioca uz obavezu da dokaže kako pretrpljenu štetu, tako i tešku krivicu, prevoznika putem koje će probiti liniju njegove ograničene i ispodvrednosne odgovornosti.

U drugom shvatanju dejstva prenosa teretnice, prema kome se na kupca prenosi samo obligaciono pravo prema prevozniku, deluje da u trenutku sticanja teretnice nije stekao i svojinu na stvari, već samo mogućnost da zahteva predaju stvari od prevoznika kada bi, kroz predaju od njega stekao i svojinu na toj stvari. Zbog toga, prodavac je, čini se, u obavezi da zaštititi

kupca od evikcije preduzimajući odgovarajuće pravne radnje. Kako je takva isporuka robe, simbolička, preovlađujuća u trgovinskoj prodaji, deluje da se time i aktuelizuje zaštita kupca od evikcije, jer kupac kroz takvu predaju ne stiče jednovremeno sa teretnicom i svojину na robi (istovetno je i sa sticanjem skladišnice). Zapravo, takva zaštita kupca je logična i nadovezujuća na tumačenje prirode teretnice koja u sebi sadrži samo obligaciono, ali ne i stvarno pravo. Stoga, prodavac, koji je preneo samo pravo u nastajanju, ostaje u obavezi da štiti kupca od evikcije sve do trenutka dok ne stekne svojину na robi (kroz njeno fizičko preuzimanje od prevoznika).

Napomena: Prilikom razmatranja ove teme učiniće se faktički, univerzalan pristup koji je prisutan u međunarodnoj trgovini i apstrahovaće se razlike između režima Bečke konvencije o međunarodnoj prodaji robe, Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, Opštih uzansi za promet robom, te shvatanja ranije jugoslovenske i nemačke teorije o (ne)tradicionalnoj prirodi tzv. stvarnopravnih hartija od vrednosti.

Ključne reči: evikcija, simbolička isporuka, transportne isprave, tradiciiona odlika teretnice

Petra Stanojević*

ODGOVORNOST MAJKE ZA ŠTETU PROUZROKOVANU ZAČETOM A NEROĐENOM DETETU

Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice. Čl. 154. Zakona o obligacionim odnosima poprilično je jasan, a oko njega izgrađena sudska praksa ujednačena. Ipak, postavlja se pitanje – ko se smatra „drugim“, prema kome odgovornost može postojati? Da li se začeto a nerođeno dete može smatrati „drugim“ u odnosu na majku i, ako je tako, da li može postojati odgovornost majke za štetu koju ono pretrpi *in utero*? Pitanje je već i isprva komplikovano, jer dati odgovor na njega podrazumeva ne samo pravna već i etička razmatranja. Ipak, ovo pitanje ne postoji samo na teorijskoj ravni. Uporednopravno, sudska praksa imala je prilike da se susretne s ovim problemom izbliza, nakon čega je usledila teorijska rasprava u kojoj se uočava nezanemarljiv broj pristalica ovakvog rešenja. Cilj ovog istraživanja je da osvetli ovu, u domaćem

---

* Istraživačica pripravnica, Institut društvenih nauka, Centar za pravna istraživanja, stanojevicpetra16@gmail.com

pravu nerazrađenu misao i ispita postoji li mesta ovom vidu odgovornosti u srpskom pravu. Istraživanje će biti sprovedeno analizom opštih pravila o vanugovornoj odgovornosti uzimajući u obzir specifičnosti oblasti o kojoj je reč. Ukoliko analiza dovede do zaključka da za odgovornost majke za štetu prouzrokovanu začetom a nerođenom detetu ima mesta u domaćem pravu, treba ispitati da li je ovakav razvoj odštetnog prava zaista prihvatljiv i poželjan.

Ključne reči: prenatalna šteta, *nasciturus*, odgovornost za štetu, odgovornost majke, vanugovorna odgovornost

Ivana Višnjić*

PREISPITIVANJE KONCEPTA UGOVORNE KAZNE U SRPSKOM UGOVORNOM PRAVU

Predmet analize je pravna priroda ugovorne kazne kao klasičnog instituta obligacionog prava, te preispitivanje njene podobnosti da se *de lege ferenda* razmotri kao sredstvo obezbeđenja novčanih obaveza. U srpskom pravu, ovo lično sredstvo obezbeđenja i učvršćenja potraživanja je tradicionalno namenjeno obezbeđenju nenovčanih obaveza, dok se u slučaju zadocnjenja u ispunjenju novčanih obaveza duguje zatezna kamata po stopi predviđenoj zakonom. Iako je ovo pravilo ustaljeno u srpskom zakonodavstvu i dosledno primenjeno u sudskoj praksi, zakonska rešenja sadržana u drugim pravnim sistemima, kao i iznošenje kritika u pravnoj doktrini, opravdava i pitanje ispravnosti ovog rešenja. Cilj istraživanja je da se ispituju prednosti i nedostaci ugovorne kazne kao sredstva isključivog obezbeđenja nenovčanih potraživanja, a kroz prizmu doktrinarnih stavova, sudske prakse i uporednopravnih rešenja, s akcentom na njenu penalnu funkciju.

---

* Master prava, studentkinja doktorskih studija Pravnog fakulteta u Beogradu, Institut za uporedno pravo, i.radomirovic@iup.rs

U centru istraživanja se nalazi pitanje funkcija ugovorne kazne u savremenom ugovornom pravu, ali i njen odnos s kamatom. Neki autori čak ugovornu kaznu percipiraju, uz zateznu kamatu, kao pojavne oblike istog instituta, pa se postavlja pitanje da li njihove funkcije, a naročito penalna, opravdavaju ovakav stav. Glavna svrha kazne se sastoji u paušalnom određivanju naknade štete koju će dužnik biti obavezan da plati u slučaju povrede ugovorne obaveze, čime se poverilac oslobađa obaveze dokazivanja nastale štete i njene visine, pa je to jedna od njenih glavnih funkcija. U nauci je nesporno da ona ima i kazneni i odštetni karakter, a imajući u vidu da se može potraživati čak i kada poverilac nije pretrpeo nikakvu štetu. Ugovorna kazna se smatra i sredstvom vršenja pritiska na dužnika, što znači i da je namenjena održavanju ugovorne discipline, a da bi bila podobna da vrši pritisak, potrebno je da bude veća od anticipirane štete.

Cilj istraživanja je naučni doprinos razumevanju pravne prirode ugovorne kazne kao klasičnog građanskopravnog instituta, sa naročitim akcentom na njenu kaznenu funkciju, te da se iznese procena o potrebi za fleksibilizacijom imperativnih pravila radi efikasnijeg ispunjenja funkcija ugovorne kazne u savremenom ugovornom pravu.

Ključne reči: ugovorna kazna, novčane obaveze, zatezna kamata, obezbeđenje potraživanja, sloboda ugovaranja

DRUŠTVENA ODGOVORNOST KOMPANIJA U OČUVANJU JAVNOG ZDRAVLJA

Tokom prethodnih decenija zabeležen je porast interesovanja javnosti za društvena i ekološka pitanja, što je rezultiralo pojačanim pritiskom na kompanije da usklade svoje poslovanje s očekivanjima različitih zainteresovanih strana (stejkholderi – stakeholders), uključujući regulatorna tela, investitore, potrošače, kao i širu društvenu zajednicu. Društveno odgovorno poslovanje predstavlja koncept koji je prepoznat kao sastavni deo održivog ekonomskog razvoja, a koji podrazumeva svest o promenjenoj ulozi i značaju poslovnog sektora u savremenom svetu. Ujedno, ovaj koncept podrazumeva odgovornost kako u pogledu uticaja na društvo i životnu sredinu, tako i u domenu etičkog i transparentnog poslovanja kompanija. Zapravo, društvena odgovornost pretpostavlja dobrovoljno uključivanje kompanija u poslovne aktivnosti koje imaju za cilj ostvarivanje društvene dobrobiti, osim primarnog cilja, odnosno maksimiziranja profita. Uglavnom je angažovanje kompanija u domenu društveno odgovornog poslovanja zasnovano na dobrovoljnoj

---

* Doktor pravnih nauka, viši naučni saradnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, soviljpeca@gmail.com

osnovi, dok su države širom sveta ostavljale slobodu kompanijama o načinu i intenzitetu angažovanja i posvećenosti društveno odgovornom poslovanju. Međutim, praksa pokazuje da i najmanji oblici pravnog regulisanja povećavaju šanse da se principi društveno odgovornog poslovanja primenjuju. Stoga se nameće pitanje da li je društveno odgovorna kompanija ona kompanija koja poštuje važeće pravne norme. Prema liberalnoj teoriji, društveno odgovorna kompanija je ona koja je pravno odgovorna, tj. poštuje legitiman nacionalni pravni poredak, uključujući i dostignute standarde ljudskih prava u zemlji obavljanja poslovne delatnosti (Vasiljević, 2007, 56). U literaturi postoje shvatanja da osim pravnog i ekonomskog (sticanje profita) društveno odgovornom poslovanju kompanije prethodi moralni imperativ koji društvo postavlja kompanijama, što se može odraziti na zadovoljenje potreba potrošača i korisnika usluga, poslovnu reputaciju i prestiž kompanije.

Odnos korporativne društvene odgovornosti i javnog zdravlja posebno je izražen u sektorima zdravstva, farmaceutske, prehrambene i duvanske industrije, gde korporativne politike mogu imati neposredan uticaj na javno zdravlje. Uticaj na javno zdravlje u kontekstu društvene odgovornosti kompanija odnosi se na načine na koje poslovne aktivnosti kompanija utiču na zdravstvene ishode na individualnom nivou, kao i na nivou zajednice. To uključuje poboljšanje zdravstvene infrastrukture, pristup zdravstvenim uslugama (npr. pružanje nege, pružanje dijagnostičkih usluga), zaštitu životne sredine, kao i poslovne prakse koje smanjuju rizike po javno zdravlje. Kompanije koje integrišu mere i politike javnozdravstvene zaštite u svoje strategije poslovanja doprinose dugoročnoj dobrobiti i društvenom blagostanju.

Pojava pandemije Covida-19 usmerila je dodatnu pažnju međunarodne zajednice na mere očuvanja javnog zdravlja, istovremeno ukazujući na značajne posledice koje ovakvi vanredni događaji mogu proizrokovati poslovnim aktivnostima kompanija, kao i praksama u domenu javnozdravstvene zaštite. Uslovi izazvani pandemijom ubrzali su potrebu za integrisanjem korporativne društvene odgovornosti u strateško planiranje privrednih subjekata, ne samo s ciljem unapređenja korporativnog ugleda, već i da bi osigurale stabilnost i otpornost poslovanja u vremenima krize. Kao odgovor na posledice pandemije, brojne kompanije usmerile su svoje aktivnosti u okviru društvene odgovornosti na pružanje podrške, uključujući pomoć zaposlenima i ugroženim kategorijama stanovništva, te jačanju zdravstvene infrastrukture. Istovremeno, ovaj period obeležile su promene u percepciji i ponašanju potrošača i korisnika usluga, koji su favorizovali one kompanije koje su društvenu odgovornost demonstrirale kroz konkretne poslovne aktivnosti i inicijative. Sledstveno tome, čak i oni privredni sektori, poput finansijskog i tehnološkog sektora, koji su ređe angažovani u preduzimanju mera prevencije i očuvanja javnog zdravlja, sprovodili su aktivnosti i inicijative usmerene na podršku javnog zdravlja i oporavak od pandemije (M. Guillen-Godoy, D. Peralta-Gamboa & E. Guillen-Godoy, 2025, 16).

Rastuća integracija društvene odgovornosti kompanija u očuvanju javnog zdravlja pokazuje promenu paradigme u korporativnoj odgovornosti, posebno u postpandemijskom periodu, gde se od kompanija sve više očekuje da preuzmu proaktivnu ulogu u rešavanju izazova javnog zdravlja. Usklađivanje društvene odgovornosti kompanija sa ciljevima globalne

održivosti ističe potrebu za interdisciplinarnim istraživanjem, povezivanjem poslovne etike, politike javnog zdravlja i nauke o životnoj sredini. Ova promena dodatno podstiče značaj društvene odgovornosti kompanija u rešavanju društvenih determinanti zdravlja, uključujući, između ostalog, pristup zdravstvenoj zaštiti, očuvanje ekološke održivosti, te unapređenje uslova rada i opšteg blagostanja zaposlenih.

U uslovima globalizacije i sve izraženije kontrole od strane regulatornih tela i potrošača, kompanije se suočavaju sa pojačanim pritiscima da dokažu svoju posvećenost principima društvene odgovornosti i održivog razvoja. Usvajanje i sprovođenje delotvornih inicijativa u prevenciji javnog zdravlja zahteva sveobuhvatan pristup od strane kompanija, a koji uzima u razmatranje pravni, regulatorni, ekonomski, društveni, etički, zdravstveni i ekološki uticaj njihovog poslovanja. Stoga bi kompanije trebalo da usmere svoje delovanje na integrisanje inicijativa društvene odgovornosti u unapređenju javnog zdravlja u svoje poslovne strategije, obezbeđujući da preduzete aktivnosti prevazilaze promotivne ili marketinške aktivnosti. Takođe, neophodno je da kompanije kontinuirano sprovode evaluaciju uticaja svojih poslovnih aktivnosti na javno zdravlje, te shodno dobijenim nalazima prilagođavaju svoje strategije. Procena rezultata i transparentno izveštavanje su ključni činioci kako bi se obezbedilo da poslovne prakse koriste kompanijama, unapređujući javno zdravlje i društveno blagostanje.

Ključne reči: kompanijsko pravo, korporativno upravljanje, društveno odgovorno poslovanje, stejkholderi, javno zdravlje

II. AKTUELNA PITANJA ODGOVORNOSTI – RAZNO

- Sofija Nikolić Popadić**   Odgovornost pravnika u eri veštačke inteligencije: analiza kroz prizmu sudske prakse / **29**
- Simona Vračar**
Marko Milenković
Milica Pešterić   Odgovornost za obradu podataka putem veštačke inteligencije u Srbiji – pravni okviri i izazovi / **31**
- Dorđe Marjanović**   Značaj definisanja pojma javne ličnosti za ostvarivanje prava na naknadu nematerijalne štete / **33**
- Sanja Zlatanović**   Pravo na digitalnu nedostupnost – definisanje pravnog okvira i odgovornost poslodavca / **35**
- Svetlana Janković**   Odgovornost i etika upotrebe veštačke inteligencije u sektoru bezbednosti / **38**
- Aleksandar Vukadinović**   Pozicija prava na pobunu u savremenom sistemu pravne odgovornosti: o mogućnosti (ne)sankcionisanja akata građanske neposlušnosti / **41**
- Zorica Mršević**   Odgovornost medija za mizogini govor mržnje za vreme studentskih i građanskih protesta – Srbija 2025. / **43**
- Anđelija Stevanović**   Odgovornost za kršenje običajnog međunarodnog humanitarnog prava – između teorije i prakse / **46**
- Mirjana Dokmanović**   Srbija i reformisanje instituta odgovornosti nosilaca političkih funkcija / **48**

Sofija Nikolić Popadić*

ODGOVORNOST PRAVNIKA U ERI VEŠTAČKE INTELIGENCIJE: ANALIZA KROZ PRIZMU SUDSKE PRAKSE

U eri ubrzanog tehnološkog razvoja, pravnici se sve češće suočavaju sa izazovima primene digitalnih alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji, kao što je ChatGPT. Njihova upotreba u praksi otvara niz složenih etičkih i profesionalnih pitanja. U okviru istraživanja se razmatra pitanje profesionalne odgovornosti pravnika prilikom korišćenja digitalnih alata. Kroz komparativnu analizu sudske prakse, ovo istraživanje zastupa tezu da primena digitalnih tehnologija mora biti praćena pojačanom profesionalnom pažnjom. Dužnosti i načela koja podrazumevaju stručnost, savesnost, odgovornost, poštenje i nezavisnu procenu nalažu da pravnici poseduju adekvatno razumevanje alata koje koriste, da kritički pristupe rezultatima koje ti alati generišu i da obezbede da njihova primena ne ugrozi pravičnost postupka niti prava klijenata. Istraživanje se bavi analizom nedavne sudske

---

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, upravnik Centra za pravna istraživanja, snikolic@idn.org.rs

prakse, počevši od slučaja *Mata v. Avianca, Inc.* (SAD, 2023), u kojem je advokat podneo podneske sa izmišljenim sudskim odlukama generisanim putem alata veštačke inteligencije (ChatGPT), što je rezultiralo sankcijama i potvrdom obaveze lične provere pravnih izvora. Ovaj slučaj jasno pokazuje da je odgovornost za tačnost i istinitost podnesaka na advokatu bez obzira na upotrebu pomoćnih alata kao što je ChatGPT. Dva slučaja iz Ujedinjenog Kraljevstva iz 2025, *Ayinde v. London Borough of Haringey* i *Al-Haroun v. Qatar National Bank*, u kojima su razmatrana pitanja u vezi sa zloupotrebom generativne veštačke inteligencije u pravnoj dokumentaciji, takođe potvrđuju prethodno navedeno. Analizirane presude šalju jasnu poruku da oslanjanje na alate veštačke inteligencije ne oslobađa pravnika od odgovornosti niti od obaveze provere tačnosti i validnosti pravnih izvora i argumenata. Imajući u vidu prethodno navedeno, u okviru istraživanja se razmatra i pitanje identifikovane pravne praznine u ovom domenu i potrebe za adekvatnim regulatornim okvirom kako bi se sačuvala pravna sigurnost u digitalnoj eri.

Ključne reči: veštačka inteligencija, ChatGPT, odgovornost, pravna profesija

Simona Vračar*
Marko Milenković**
Milica Pešterić***

ODGOVORNOST ZA OBRADU PODATAKA PUTEM VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U SRBIJI – PRAVNI OKVIRI I IZAZOVI

Sve šira primena sistema veštačke inteligencije (VI) u pravnim postupcima otvara pitanje pravne odgovornosti za načine na koje se obrađuju podaci o ličnosti, kao i za posledice koje takva obrada može proizvesti po prava građana. Ovaj rad razmatra tri ključna pravna pitanja u vezi sa korišćenjem VI i zaštitom podataka o ličnosti u svetlu novog strateškog i zakonodavnog okvira u Srbiji, sa posebnim usredsređenjem na mehanizme odgovornosti. Prvo, analiziramo pitanje pravnog osnova za obradu podataka – da li je i kada dovoljan legitimni interes rukovodaca, šta podrazumeva informisani pristanak u kontekstu VI i da li bi zakon morao izričito da omogućiti

---

* Master student Pravnog fakulteta u Beogradu, simona.vracar@d2plaw.com

** Doktor pravnih nauka, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, mmilenkovic@idn.org.rs

*** Master prava, milica.pesteric@d2plaw.com

ovakvu obradu. Drugo, ukazujemo na problem promenljivosti svrhe obrade u VI sistemima koji se kontinuirano „hrane“ podacima, što dovodi u pitanje mogućnost brisanja podataka i ograničavanja njihovog daljeg korišćenja, naročito kada su rukovaoci javni organi koji umrežavaju različite baze podataka. Treće, razmatramo odgovornost za obradu podataka putem profilisanja i korišćenje takvih podataka u dokazne svrhe – ko bi bio ovlašćen da vrši takvu obradu i da li podaci dobijeni profilisanjem mogu biti zakoniti dokazi u postupcima. Na osnovu analize postojećih propisa i nove Strategije razvoja veštačke inteligencije u Srbiji, predlažemo moguće pravne i institucionalne mehanizme odgovornosti – uključujući uvođenje obaveze procene uticaja, transparentnosti algoritama i nadzora nad rukovaocima podacima. Cilj rada je da doprinese raspravi o reformisanju instituta odgovornosti u pravnom sistemu Srbije u svetlu tehnoloških promena, istovremeno omogućavajući razvoj VI alata i garantujući najviši nivo zaštite ljudskih prava.

Cljučne reči: odgovornost, veštačka inteligencija, podaci o ličnosti, zaštita podataka, profilisanje, transparentnost

Dorđe Marjanović*

ZNAČAJ DEFINISANJA POJMA JAVNE LIČNOSTI ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA NAKNADU NEMATERIJALNE ŠTETE

Predmet ovog istraživanja jeste sadržinsko određivanje pojma javne ličnosti i ukazivanje na značaj njegovog ispravnog tumačenja u postupcima radi naknade nematerijalne štete. U istraživanju se polazi od ukazivanja na slučajeve u kojima od ispravnog utvrđivanja pojma javne ličnosti može zavisiti ishod zahteva za naknadu nematerijalne štete. Autor ukazuje da su javne ličnosti svrstane u subjekte koji su u obavezi da poštuju pretpostavku nevinosti okrivljenih u krivičnom postupku te da, ukoliko je ona povređena od strane ovih subjekata, oštećena lica mogu potraživati naknadu nematerijalne štete. Pored toga, ukazuje se da javne ličnosti, shodno praksi Evropskog suda za ljudska prava, imaju obavezu da trpe veći stepen kritike svoga rada, te je u domaćoj sudskoj praksi mnoštvo tužbenih zahteva radi naknade nematerijalne štete prouzrokovane objavljivanjem informacija u sredstvima javnog obaveštavanja, odbijeno upravo zbog okolnosti da

---

* Istraživač pripravnik, Institut za uporedno pravo, djordje2611@gmail.com

je tužilac bio javna ličnost. U drugom delu istraživanja autor, primenjujući metod analiziranja sudske prakse, prikazuje kriterijume kojima se sud vodi kako bi utvrdio koja lica se mogu smatrati javnim ličnostima. Pored toga, primenjujući uporednopravni metod, autor prikazuje teorijske koncepcije pojma javne ličnosti u američkom i nemačkom pravnom sistemu. U ovom delu rada zaključuje se da je pojam javne ličnosti praktično i teorijski nedovoljno jasan, a da ovo pitanje naročito postaje sporno u periodu digitalizacije. U poslednjem delu rada autor se bavi posebnim analiziranjem prava sportista na naknadu nematerijalne štete, u kontekstu teškoća da istu ostvare usled toga što se mogu smatrati javnim ličnostima. Autor na primeru sportista prikazuje moguće negativne posledice koje prouzrokuju informacije koje objave sredstva javnog obaveštavanja ili građani na društvenim mrežama. U kontekstu uočenih posledica, zapaža se značaj zaštite prava javnih ličnosti, kao i neophodnost jasnijeg razgraničenja dopuštenih od nedopuštenih izjava u pogledu ovih lica.

Ključne reči: javne ličnosti, sportisti, nematerijalna šteta, sloboda izražavanja, čast i ugled

Sanja Zlatanović*

PRAVO NA DIGITALNU NEDOSTUPNOST – DEFINISANJE PRAVNOG OKVIRA I ODGOVORNOST POSLODAVCA

U okolnostima dominacije kulture stalne dostupnosti na mestima rada, nastale pod uticajem ubrzanog razvoja digitalnih tehnologija i sve češćeg radnog angažovanja na osnovu ugovora o radu na daljinu, pravo na digitalnu nedostupnost, u radnopravnoj teoriji, zakonodavstvu i praksi, sve više dobija na značaju. Teorijska rasprava o pravnoj prirodi prava na digitalnu nedostupnost kao dodatnog mehanizma za ostvarivanje fundamentalnog radno-socijalnog prava na odmor i razonodu, odnosno prava na ograničeno radno vreme ili kao „novog prava”, odnosno prava u nastajanju u eri digitalnog rada, prema preovladavajućem stanovištu u literaturi, konceptualizuje se u okviru tradicionalne oblasti bezbednosti i zdravlja na radu, s jedne, i savremenog instituta osiguranja ravnoteže između profesionalnog i privatnog života, s druge strane.

---

* Doktor pravnih nauka, viša naučna saradnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, sanjazlatanovic1@gmail.com

Međutim, pitanja odgovornosti poslodavca za povredu prava na digitalnu nedostupnost ostaju pravno i praktično nedovoljno istražena. S tim u vezi u radu se analizira odgovornost poslodavca za povredu prava na digitalnu nedostupnost, sa fokusom na to kako savremeno radno pravo pristupa definisanju okvira odgovornosti poslodavca.

U radu se primenjuje, primarno, pravnoteorijski i uporednopravni metod, potonji sa ciljem sagledavanja nedavnih regulatornih inicijativa na nivou Evropske unije (EU), kao i u odabranim državama članicama poput Francuske i Španije koje su, među prvim državama EU, normativno definišale pravo na digitalnu nedostupnost, uz analizu autonomnih izvora prava, prvenstveno, kolektivnih ugovora o radu u delu koji se odnosi na odgovornost poslodavca. Tako, posebno se naglašavaju značaj i uloga socijalnog dijaloga, te interne prakse poslodavaca kod implementacije mehanizama tzv. digitalne nedostupnosti, kao i vezano za utvrđivanje odgovornosti poslodavca u slučajevima nepoštovanja prava.

Zastupa se stanovište da odgovornost poslodavca ne treba da bude ograničena isključivo i jedino na povredu standarda o radnom vremenu, već istu valja proširiti na način da uključi i obavezu poslodavaca da deluju proaktivno u smislu prevencije od psihosocijalnih rizika na radu, odnosno stresa na radu, sindroma sagorevanja na radu, kao i premora na radu nastalih usled prekomernog korišćenja digitalnih uređaja. Navedeno, podrazumeva redefinisane tradicionalnog pristupa modelu bezbednosti i zdravlja na radu ukazivanjem na važnost prevencije i zaštite mentalnog zdravlja na radu pored zaštite fizičkog zdravlja. Na ovaj način se, nadalje, podstiče akademska i

javnopolitička debata o povezanosti digitalizacije, bezbednosti i zdravlja na radu i fundamentalnih radno-socijalnih prava.

Nalazi istraživanja imaju za cilj da doprinesu konceptualizaciji prava na digitalnu nedostupnost u delu koji se odnosi na odgovornost poslodavca za ostvarivanje i zaštitu prava, ali i da daju praktične preporuke kreatorima javnih politika, poslodavcima i sindikatima u kontekstu njegovog normiranja, kao i vezano za osiguranje održive i pravno utemeljene operacionalizacije prava na digitalnu nedostupnost u oblasti rada.

Ključne reči: radno-socijalna prava, pravo na digitalnu nedostupnost, koncept, pravni okvir, odgovornost poslodavca

Svetlana Janković*

ODGOVORNOST I ETIKA UPOTREBE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U SEKTORU BEZBEDNOSTI

Razvoj veštačke inteligencije (VI) predstavlja jedan od najznačajnijih tehnoloških pomaka savremenog doba, sa dalekosežnim implikacijama u različitim oblastima društva, a posebno u sektoru bezbednosti. Njena primena u sistemima nadzora, obradi i analizi velikih količina podataka, predikciji rizika, sajber odbrani, kao i kroz autonomne oružane i bezbednosne platforme, otvara niz složenih pitanja koja se tiču odgovornosti za posledice odluka koje donosi tehnologija. Institut odgovornosti, tradicionalno vezan za ljudske aktere, nalazi se pred izazovom redefinisivanja u uslovima kada mašine samostalno analiziraju, odlučuju i deluju, često bez neposredne ljudske kontrole.

U ovom kontekstu posebno mesto zauzima etička dimenzija upotrebe VI. Prenošenje odluke o životu i smrti na algoritam dovodi u pitanje njenu

---

* Magistar bezbednosti, ekspertkinja za rod i bezbednost, Centar za podsticanje dijaloga i tolerancije, Čačak, svetlana.jankovic.cacak@gmail.com

usklađenost sa moralnim i profesionalnim normama, ali i sa međunarodnim humanitarnim pravom i principima ratnog prava. Problem tzv. „crne kutije“, odnosno nedovoljno transparentnog algoritamskog procesa, dodatno komplikuje mogućnost utvrđivanja odgovornosti. Aktuelne debate o upotrebi autonomnih dronova u savremenim konfliktima, poput rata u Ukrajini i na Bliskom istoku, pokazuju hitnost ove teme: sistemi sposobni da samostalno identifikuju i napadaju mete otvaraju pitanje ko snosi odgovornost u slučaju civilnih žrtava ili greške algoritma. Slično, masovna primena sistema za prepoznavanje lica u javnim prostorima – od Kine do pilot-projekata u evropskim i izraelskim gradovima – pokreće dilemu između očuvanja bezbednosti i zaštite privatnosti i slobode pojedinca.

Studija slučaja Srbije, zemlje koja je tokom poslednje decenije prošla kroz ubrzanu digitalnu transformaciju, dodatno osvetljava ove izazove. Srbija, s jedne strane, usklađuje regulativu s evropskim standardima u oblasti zaštite podataka, dok s druge strane otvara pitanja primene VI u bezbednosnom i odbrambenom sektoru. Takav kontekst pokazuje kako manje države mogu postati poligon za testiranje tehnoloških rešenja koja nose dalekosežne etičke i pravne implikacije.

Rad razmatra teorijski okvir pojma odgovornosti, sa naglaskom na moralnu, profesionalnu i pravnu dimenziju. Analizira se uloga oficira, donosilaca odluka i drugih relevantnih aktera koji upravljaju i koriste sisteme zasnovane na VI, pri čemu se razmatra njihova lična i institucionalna odgovornost za posledice upotrebe autonomnih tehnologija. Posebna pažnja posvećena je potrebi razvoja međunarodnih normi i etičkih standarda koji bi

obezbedili ravnotežu između tehničkog progressa i očuvanja osnovnih ljudskih vrednosti.

Zaključak rada naglašava da je neophodno uspostavljanje jasnih i sveobuhvatnih etičkih i pravnih okvira, kao i redefinisane instituta odgovornosti u eri autonomnih sistema. Kao jedan od mogućih pravaca delovanja ističe se intenziviranje međunarodne saradnje i razvoj univerzalnih regulativa – poput inicijativa Ujedinjenih nacija i pojedinih nevladinih organizacija koje pozivaju na zabranu tzv. „ubilačkih robota“ (lethal autonomous weapons systems). Samo kroz takav pristup moguće je obezbediti da veštačka inteligencija, iako nezaobilazno sredstvo u savremenoj bezbednosti, ostane pod okriljem ljudske odgovornosti, etičkog nadzora i demokratske kontrole.

Cljučne reči: veštačka inteligencija, bezbednost, etika, institut odgovornosti, autonomni sistemi, sajber bezbednost, međunarodno humanitarno pravo

Aleksandar Vukadinović*

POZICIJA PRAVA NA POBUNU U SAVREMENOM SISTEMU PRAVNE ODGOVORNOSTI: O MOGUĆNOSTI (NE)SANKCIONISANJA AKATA GRAĐANSKE NEPOSLUŠNOSTI

U bogatoj istoriji razvoja ustavnosti, pravne države i vladavine prava, institut prava na pobunu protiv nepravde (*ius resistendi*) zauzima posebno mesto. Savremena liberalno-demokratska država sa svojim razgranatim katalogom ljudskih prava i širokim dijapazonom osnovnih sloboda, direktan je rezultat dugotrajne „borbe za pravo“, realizovane putem prava na pobunu. Ipak, ne treba da čudi što mesto i uloga prava na pobunu, danas najčešće izražavanog kroz formu akata tzv. građanske neposlušnosti, u okvirima te iste savremene pravne države ostaju sporni. Teškoće s adekvatnim pozicioniranjem prava na pobunu u sistemu važećeg zakonodavstva vezane su za njegovu specifičnu, vanpravnu, nadzakonsku prirodu, jer u njemu je u punoj oštini sadržana sva problematika tenzičnog odnosa između prava i pravde, pozitivnog i prirodnog prava, legalnosti i legitimnosti, stvarnosti i ideala.

---

* Master prava, istraživač pripravnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, aleksandar.vukadinovic@rocketmail.com

Pravo na pobunu izraženo kroz akt građanske neposlušnosti uvek pretpostavlja (direktno ili indirektno) kršenje važećeg pozitivnog propisa, odnosno svesno nepovino van predviđenih institucionalnih tokova, a sve u ime izvesne moralne vrednosti, političkog ideala ili ideje pravde.

Takav akt nezavisno od svoje moralne sadržine, od strane važećeg pozitivnog poretka mora biti percipiran kao protivpravni, a njegov učinilac biti pravno sankcionisan s obzirom da postojeći propisi bivaju prekršeni, a potpuno je apsurdno pomisliti da važeći pravni poredak može slobodno dopustiti ili čak propisati „sopstveno nepoštovanje“.

Ipak, zar pravni poredak može potpuno jednako tretirati činjenicu sopstvenog nepoštovanja i kršenja propisa izvršenog u ime ideala pravde ili izvršenog radi svesnog narušavanja njime zaštićenih vrednosti i sticanja protivpravne koristi? Nema li u takvom izjednačavanju nečeg inherentno nepravednog? Kakve bi bile potencijalne mogućnosti pravnog poretka za diferencijaciju između različitih motiva protivpravnog postupanja te samim tim i njihovog različitog sankcionisanja?

S obzirom na relevantnost i aktuelnost problema građanske neposlušnosti u tekućoj srpskoj pravnoj i političkoj realnosti, cilj ovog istraživanja jeste osvetljavanje navedenog problema kroz analizu različitih teorijskih koncepcija i modela pravne odgovornosti za akte građanske neposlušnosti, kao i analizu relevantne međunarodne i domaće sudske prakse.

Cljučne reči: pravo na pobunu, građanska neposlušnost, pravna odgovornost

Zorica Mršević*

**ODGOVORNOST MEDIJA
ZA MIZOGINI GOVOR MRŽNJE
ZA VREME STUDENTSKIH I GRAĐANSKIH PROTESTA
– SRBIJA 2025.**

Predmet razmatranja je intenziviranje govora mržnje i mizoginije u medijima za vreme studentskih i građanskih protesta u proleće 2025. godine. U periodima društvenih kriza (npr. migracija, ratova, ekonomskih recesija, pandemija), uočava se ponovni porast mizoginije, homofobije, antisemitizma i drugih oblika mržnje. Internet i društvene mreže dodatno pojačavaju širenje tih ideja. I u Srbiji tabloidni i televizijski sadržaji proteste predstavljaju kao „stranu zaveru“, čak „terorizam“, a njihovi akteri su etiketirani kao „ekstremisti“ i „strani agenti“. U tom pejzažu medijske mržnje vidljivo mesto zauzima sistematski seksizam, jer je više od 25 % govora mržnje u medijima usmereno prema ženama, uključujući vrlo prizemne uvrede na rodnoj osnovi. Redovni mizogini sadržaji gotovo su se podjednako javljali

---

* Doktor pravnih nauka, naučna savetnica Instituta društvenih nauka u penziji, zorica.mrsevic@gmail.com

i u prorežimskim i u tzv. nezavisnim medijima, koji su se u tom elementu međusobno skoro izjednačili u stilu izveštavanja. U medijskom pejzažu na mnogim stranama se olako koriste verbalni napadi, seksističke, homofobne i mizogine uvrede, pretnje (i fizičke i verbalne), diskreditacija službenih žena (iz ministarstava, uprave, regulatornih tela). U opštoj klimi normalizacije medijskog konteksta mržnje, mizogine sadržaje koriste i prostudentski akteri, koji usmeravaju svoje napade na žene na političkim funkcijama i novinarkama prorežimskih medija. Novinarke i voditeljke RTS-a bile su posebno izložene vređanju tokom blokade zgrade RTS-a od strane aktera studentskog protesta. A prorežimski mediji novinarkama „suprotne strane” nazivaju često „neprijateljima države“, bukvalno „odvratnim”, „kvaziguskama”, „imbecilima”. Konstatuje se, kao sličnost sa ranijim masovnim protestima 2000. godine, da se mizoginija uvek intenzivira i politički koristi kao oruđe simbolične kontrole žena, najčešće kao omalovažavanje ženske uloge u javnosti. Time se doprinosi reafirmaciji rodne hijerarhije kroz poželjnost povratka na tradicionalne rodne odnose i vrednosti.

Sve ovo je doprinelo atmosferi polarizacije („ili si s nama, ili si protiv nas”) i pokušajima diskreditacije žena kao aktera medijskog diskursa. Namera tih mizoginih medijskih sadržaja je i da ženama usadi specifičnu vrstu straha, sa porukom svakoj ženi da će cena njenog javnog angažovanja biti ne samo njena trenutna trauma, već i pretnja njenoj privatnosti i socijalnom biću. Rezultat medijske mizoginije je i doprinos kreiranju tzv. „lažne svesti“, stanja u kojem značajan deo populacije, usled sistematskog govora mržnje i mizoginije, postepeno gubi kriterijume o toksičnosti upotrebe

takvog govora i prihvata vrednosti promovisane medijskom mizoginijom koliko god to bilo protiv i njihovih interesa. U analizi se metodološki primenjuje desk analiza nezavisnih, tabloidnih i (navodno) neutralnih štampanih i elektronskih medija.

Zaključuje se da pojačane emocije u političkim raspravama često aktiviraju stare rodne predrasude i stereotipe koji već postoje i u opštoj društvenoj i u medijskoj kulturi, ali je odgovornost medija kada oni postaju učestaliji, ekstremniji, eksplicitniji i češće prisutni u javnom medijskom diskursu. Zabrinutost izaziva odgovornost medija za napuštanje mizoginije i drugih oblika govora mržnje i povratak na očekivanu ulogu novinarske profesije u razvijanju društvenih i političkih demokratkih procesa.

Cljučne reči: studentski i građanski protest, Srbija proleće 2025, medijski pejzaž mržnje, mizoginija, novinarke, političarke

Andelija Stevanović*

ODGOVORNOST ZA KRŠENJE OBIČAJNOG MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA – IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE

Običajno međunarodno humanitarno pravo zauzima centralno mesto u regulisanju ponašanja u oružanim sukobima, jer obavezuje sve države i aktere bez obzira na to da li su ratifikovali određene međunarodne ugovore. Njegova univerzalnost i fleksibilnost omogućavaju prilagođavanje savremenim oblicima sukoba, posebno u situacijama kada ugovorne norme ne daju adekvatne odgovore. Uprkos tome, pitanje odgovornosti za kršenje običajnih normi i dalje ostaje jedno od najsloženijih u teoriji i praksi međunarodnog prava.

U teorijskom smislu, običajno pravo ima jednaku pravnu snagu kao i ugovorno pravo, što znači da njegovo kršenje podrazumeva postojanje međunarodne odgovornosti država i individualne krivične odgovornosti za učinioce teških povreda. Komisija za međunarodno pravo kroz svoj rad na odgovornosti država za međunarodno protivpravne akte naglasila je da običajne norme proizvode obaveze čije kršenje povlači posledice u vidu

---

* Master prava, istraživačica saradnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, andjelija.stevanovic21@gmail.com

reparacije, restitucije ili satisfakcije. Takođe, međunarodni krivični tribunali, a naročito Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju, često su se oslanjali upravo na običajno humanitarno pravo prilikom kvalifikacije ratnih zločina, što potvrđuje njegov značaj u sudskoj praksi.

Međutim, sprovođenje odgovornosti u praksi nailazi na brojne prepreke. Ne postoji centralizovani mehanizam prinude u međunarodnom pravu, pa se sankcionisanje kršenja običajnih normi oslanja na fragmentisane instrumente – međunarodne sudove, *ad hoc tribunale*, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija ili unilateralne i multilateralne mere država. Ove mere često zavise od političke volje i geopolitičkih interesa, što dovodi do selektivne primene prava i narušava njegovu univerzalnost. Sankcije u obliku političkih i reputacionih posledica takođe imaju ograničenu efikasnost, budući da ne pružaju uvek adekvatnu satisfakciju žrtvama niti obezbeđuju generalnu prevenciju budućih kršenja.

Iako običajno međunarodno humanitarno pravo ima nesporan obavezujući karakter, sankcionisanje njegovog kršenja u praksi ostaje nedоследno i zavisi od političkog i institucionalnog konteksta. Time se otvara rasprava o jazovima između normativnog okvira i realnosti međunarodnih odnosa, kao i o potrebi za jačanjem mehanizama koji bi osigurali delotvorniju primenu odgovornosti. Cilj rada jeste da ukaže na taj raskorak, analizirajući kako teorija prepoznaje obavezujuću prirodu običajnih normi, a kako praksa u njihovom sprovođenju pokazuje ograničene rezultate.

Ključne reči: međunarodno običajno pravo, Komisija za međunarodno pravo, praksa državâ, *opinio juris*, slučaj *Lotus*

Mirjana Dokmanović*

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI NOSILACA POLITIČKIH FUNKCIJA

Poštovanje principa i normi odgovornog ponašanja u srži je stabilnog i demokratskog društvenog sistema i ostvarivanja vladavine prava. Postojanje pravnih normi i mehanizama izvođenja odgovornosti značajno je za profesionalno obavljanje obaveza i dužnosti svakoga koji se bavi nekom delatnošću, a naročito donošenjem najvažnijih političkih odluka koje neposredno ili posredno utiču na sve građane, državu i društvo u celini.

Ovaj rad se bavi pitanjem odgovornosti nosilaca najviših političkih funkcija u Srbiji. Pod ovim pojmom podrazumevaju se predsednik Republike i funkcioneri izvršne vlasti: ministri, Vlada kao političko-izvršni organ u celini i visoki politički funkcioneri koje neposredno imenuje Vlada odnosno na čija imenovanja Vlada daje saglasnost. U prvom delu rada razmatraju se pojmovi pravne i vanpravne odgovornosti koji dovode do razlikovanja krivične, građanske, disciplinske, organizacione i političke odgovornosti. Drugi deo rada je posvećen predstavljanju pravnih rešenja vezanih za odgovornost

---

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica Instituta društvenih nauka u penziji, mirad@eunet.rs

najviših nosilaca političkih funkcija u različitim pravnim porecima. Treći deo rada analizira ustavne i zakonske norme o krivičnoj, građanskoj, prekršajnoj, disciplinskoj i političkoj odgovornosti nosilaca najviših političkih funkcija u Srbiji. Analiza uključuje i razmatranje instituta imuniteta izabranih političkih funkcionera.

Zaključuje se da sadašnji sistem pravne i vanpravne odgovornosti najviših političkih funkcionera karakterišu polovična i manjkava rešenja, te da ga je neophodno unaprediti i regulisati pravnim normama. Osnovna polazišta u formulisanju tih normi treba da budu zaštita javnog interesa, kao i interesa i ljudskih prava građana.

Ključne reči: pravna odgovornost, nepravna odgovornost, politička odgovornost, imunitet, politički funkcioneri, izvršna vlast

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

8

OKRUGLI STO

7. novembar 2025, Beograd

Knjiga sažetaka

Advokatska komora Vojvodine

Glasnik AKV

Novi Sad

Institut društvenih nauka

Centar za pravna istraživanja

Beograd

Za izdavače

Dr Aleksandar Todorović

Dr Goran Bašić

Tehnički urednik i korektor

Jelica Nedić

Dizajn korica

Ognjen Odobašić

Kompjuterski slog

Tatjana Božić

Štampa

OFFSET PRINT, Novi Sad

2025.

ISBN-978-86-905844-5-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

347(048)

ОКРУГЛИ сто Србија и реформисање института одговорности (8 ; 2025 ; Београд)

Књига сажетака / Округли сто Србија и реформисање института одговорности 8,
7. новембар 2025, Београд ; [уредник Хајрија Мујовић]. - Београд : Институт друштвених
наука, Центар за правна истраживања ; Нови Сад : Адвокатска комора Војводине, Гласник
АКВ, 2025 (Нови Сад : Offset print). - 52, 49 str. ; 17 cm. - (Едиција Књиге сажетака /
Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања, Београд)

Приштампан језички истоветан текст штампан лат. - Тираж 30.

ISBN 978-86-905844-5-1

а) Грађанско право - Апстракти

COBISS.SR-ID 178059785